

5. Сособности и склонности: комплексное исследование / под ред. Э.А. Голубевой. М.: Педагогика, 1989. 199 с.
6. Щепланова Е.И. Психологическая диагностика одаренности школьников : проблемы, методы, результаты исследований и практики. М.: МПСИ, 2004. 368 с.
7. Юркевич В.С. Типы одаренности (памятка учителям и родителям) [Электронный ресурс]. URL: <http://www.kolmogorovschool.ru/show.html?id=8>.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

В.В. Хоменко,
науковий керівник Н.О. Максимовська
*Україна, м. Харків,
Харківська державна академія культури*

Зміни в українському суспільстві за останній час супроводжуються процесами, які суттєво впливають на зміну соціальної дійсності, що має враховувати соціальна педагогіка як наука та сфера професійної діяльності. Новим явищем для України стала вимушена міграція. Військово-політичні зіткнення, соціально-економічна криза, соціальні конфлікти призвели до значного зростання чисельності біженців і вимушених переселенців, спричинили істотні зміни в настроях і світогляді людей, в їх способі життя, соціальних настроях. В результаті – 140 тисяч українців, які вважали себе громадянами єдиної держави, що мали однакові права і вільно переміщалися в її межах, виявилися відірваними від звичного життя і не за своєї волі, «відразу» перетворилися на «іноземців». Масові вимушені людські переміщення, породжують безліч проблем, пов'язаних із соціальною адаптацією. Відтак, адаптація вимушених переселенців, які миттєво трансформувалися з однієї соціальної групи в іншу, полишили звичне і потрапили у доволі інше для них соціокультурне середовище, проходить болісно, вимагає великого часу і у багатьох переселенців викликає дезадаптаційні прояви, особливо якщо це стосується підростаючого покоління.

В умовах нестабільної соціально-політичної ситуації в Україні, проблема адаптації вимушених переселенців є однією з найактуальніших в соціальній педагогіці. Теоретичний аналіз наукової літератури підтвердив важливість і актуальність проблеми адаптації переселенців. Складність і значущість періоду, пов'язаного з адаптацією вимушених переселенців на різних етапах розвитку особистості досліджено у вітчизняній психологічній і педагогічній літературі. У науці накопичений фонд знань, необхідних для вирішення досліджуваної проблеми. Різні аспекти адаптації, етапи адаптаційного процесу представлені у дослідженнях О. В. Безпалько, М. А. Галагузової, Ю. В. Клочан, П. С. Кузнецова, А. В. Мудрика, Ю. О. Чернецької та ін. Проблема адаптації учнів до вимог соціального середовища в різний час висвітлювалася в роботах С. П. Архипової, Г. Я. Майбороди та ін., що дозволяє розкрити специфіку педагогічних умов адаптації. Всі вимушені переселенці, незалежно від їх національності, віку, статевої приналежності та віросповідання відчувають величезну психологічне потрясіння. Наявність мовного бар'єру, «культурного шоку» і суттєві відмінності в побутовій повсякденному житті змушують переселенців поповнювати всі свої внутрішні сили і резерви. А якщо взяти до уваги те, що багато з них опиняються в ізоляції від рідних, друзів і близьких, то стає явним той факт, що необхідні сили і резерви швидко виснажуються. Тут виникає відчуття відірваності і відчуття самотності, непотрібності. Особливо гостро про-

блема соціальної адаптації проявляється з переселенцями підліткового віку. Підлітковий вік - етап індивідуального психічного розвитку, який триває від завершення етапу дитинства до настання юнацького віку.

У загальному значенні термін «адаптація» (від лат *adaptio* - пристосування) - це пристосування організму і його функцій, органів і клітин до умов середовища [1]. Адаптація спрямована на збереження збалансованої діяльності систем, органів і психічної організації індивіда в умовах життя, змінилися. Визначення сутності досліджуваного терміна ускладнюється тим, що категорія «адаптація» є міждисциплінарною і досліджується в різних аспектах: біологічному, філософському, соціологічному, психологічному, педагогічному, соціально-педагогічному та ін.

У соціально-педагогічному аспекті соціальна адаптація є механізмом соціального виховання, процес і результат пристосування всіх соціальних суб'єктів до умов нового соціального середовища, який може здійснюватися активно або пасивно, тобто соціально-адаптаційний процес передбачає не тільки прийняття особистістю соціальних норм соціуму, але і здатність людини чинити подіям бажаний для себе напрямок діяльності [2].

Поглиблений погляд на адаптацію і адаптивність виявляє тісний зв'язок даного поняття з поняттям соціалізації. Соціалізація визначається як «процес інтеграції індивіда в суспільство, в різні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості. Завдяки соціалізації людина залучається до суспільства, засвоюючи звичаї, традиції і норми певної соціальної спільноти, відповідні способи мислення, властиві даній культурі, зразки поведінки, форми раціональності та чуттєвості. Адаптація широкіше поняття, яке включає в себе адаптацію до макросоціума, мікросоціуму, в тому числі і до нового колективу. У результаті формуються соціальні якості спілкування, поведінки та предметної діяльності, прийняті в суспільстві, завдяки яким особистість реалізує свої прагнення, інтереси і може самовизначитися [4].

Адаптація учнів у системі освіти - це складний процес, пов'язаний з подоланням труднощів учнями та педагогічного колективу на будь-якому ступені освіти. Пильна увага до шкільної адаптації викликана тим, що, будучи динамічним процесом прогресивної перебудови функціональних систем організму, вона забезпечує віковий розвиток школяра. Механізми ж пристосування, що виникають в процесі адаптації, знову і знову актуалізуються і використовуються в подібних ситуаціях, закріплюються у структурі особистості і стають підструктурами її характеру.

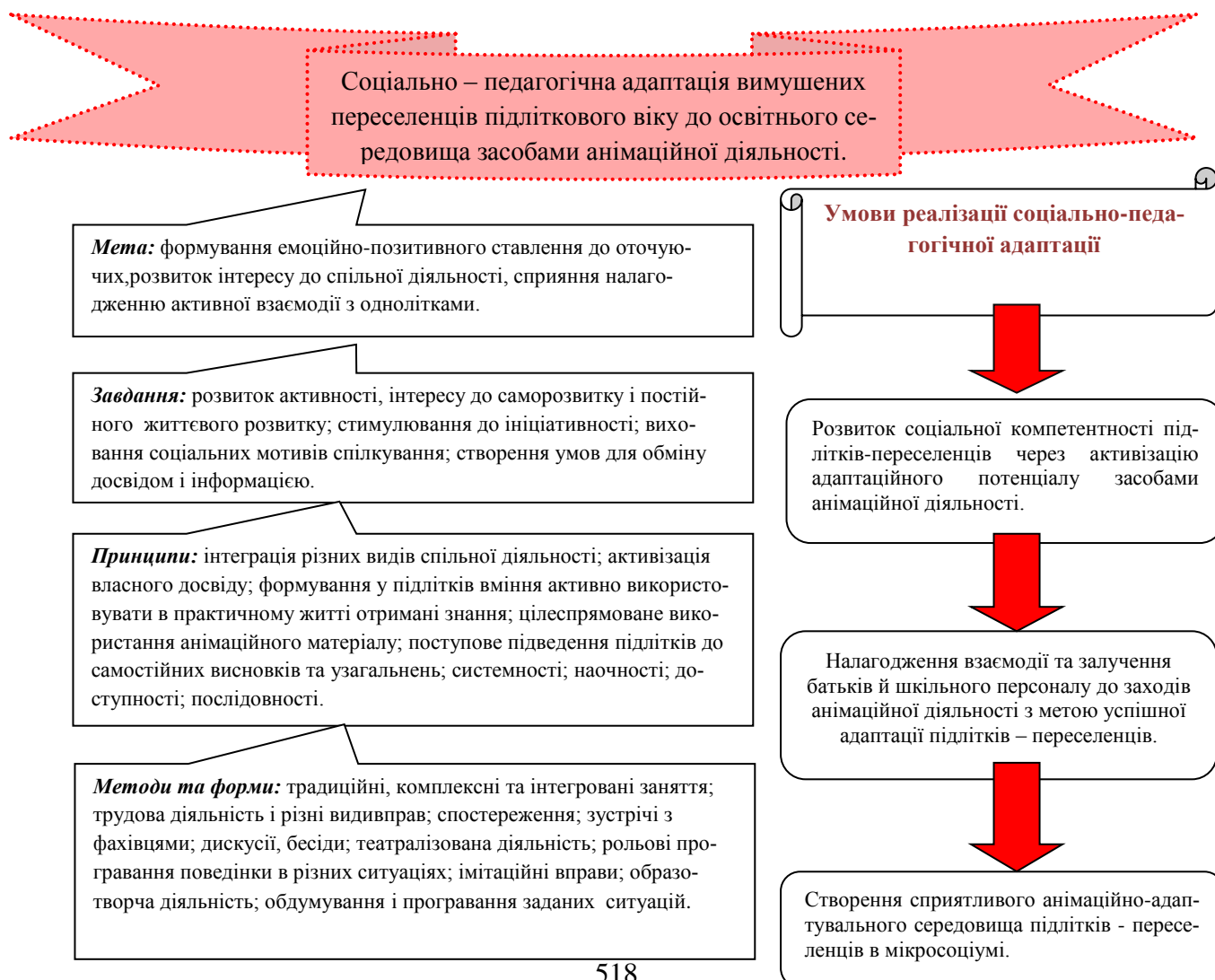
Найбільш гостро проблема адаптації до нового колективу стоїть в учнів 9-10 класів. Пристосування до нової освітньої середовищі тягне за собою зміни його міжособистісних контактів, соціального статусу, життєвих стереотипів, сформованої системи взаємин з оточенням. Нова соціальна ситуація вимагає від учнів перегляду установок, уявлень про соціальні ролі таким чином, щоб вони були адекватні знову сформованим умовам. Ефективність процесу адаптації значною мірою визначає морально-психологічне самопочуття учнів, їх дисциплінованість, ставлення до навчання, активність життєвих позицій.

Для вирішення проблеми адаптації старших підлітків переселенців до умов освітнього середовища необхідна професійна організація цього процесу. Соціальним педагогам при роботі з цією соціальною групою необхідно, в першу чергу, встановити фактори та критерії їх соціальної адаптації в новому для них суспільстві. Весь комплекс методів, використовуваних соціальними педагогами у своїй роботі, можна розділити на теоретичні та практичні. Теоретичні методи соціальної роботи з біженцями - це, в основному, загальнонаукові методи (аналіз, порівняння, узагальнення, індукція, дедукція та інші методи), які часто використовуються соціальними педагогами у практичній діяльності в неявному вигляді, але мають пряме відношення до прийняття

конкретних рішень у певних обставин, до пошуку практичних дій, адекватних цим обставинам. До практичних методів роботи з біженцями слід віднести сукупність специфічних процедур, технологій і способів діяльності, завдяки яким здійснюється соціально - педагогічна робота. Важливим представляється поєднання індивідуальної, групової, сімейної, суспільної соціально - педагогічної роботи

Важливим аспектом вирішення проблеми забезпечення адаптації підлітків -переселенців є формування у них комунікативної міжкультурної компетентності засобами анімаційної діяльності в шкільному середовищі. На рисунку 1 представлено модель соціально-педагогічної адаптації вимушених переселенців засобами анімаційної діяльності.

Поняття «анімація» має латинське походження (anima - вітер, повітря, душа; animatus - одухотворення) і означає наснагу, одухотворення, стимулювання життєвих сил, залучення до активної діяльності. Цей термін проник у французьку мову на початку ХХ століття, у зв'язку з веденням закону про створення різних асоціацій і трактується як діяльність, спрямована на те, щоб провокувати і посилювати живий інтерес до культури, художньої творчості. Це свідома діяльність, спрямована на спонукання певного індивіда, групи, громади до усвідомлення прихованого потенціалу, створення умов для повнішої реалізації різнобічних можливостей людини, здійснення соціокультурних та соціоосвітніх програм і проєктів. У педагогічному контексті анімація це вид соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на реалізацію певних дій з метою оздоровлення соціального клімату певного середовища, створення атмосфери креативності, допомоги людям адаптуватися до соціальних змін, сприяння їх інтеграції в соціокультурний простір, спонукання до взаємодії та порозуміння людей в групі [3].



Засоби анімаційної діяльності – мистецтво, народні традиції, форум – театр, театралізовані ігри.

Результат – ціннісне ставлення у підлітків до процесу соціальної взаємодії, розвинене емоційно-позитивне ставлення до оточуючих, сформований інтерес до встановлення нових контактів, успішна соціальна поведінка.

Рис. 1. Модель соціально-педагогічної адаптації переселенців підліткового віку до умов освітнього середовища засобами анімаційної діяльності

Представлена модель має за мету формування емоційно-позитивного ставлення до оточуючих, розвиток інтересу до спільної діяльності, сприяння налагодженню активної взаємодії з однолітками. Серед завдань: розвиток активності, інтересу до саморозвитку і постійного життєвого розвитку; стимулювання до ініціативності; виховання соціальних мотивів спілкування; створення умов для обміну досвідом і інформацією. Результатом є позитивне ціннісне ставлення у підлітків до процесу соціальної взаємодії, сформований інтерес до встановлення нових контактів, успішна соціальна поведінка. Це стає можливим завдяки реалізації наступних умов здійснення процесу соціальної адаптації: розвиток соціальної компетентності підлітків-переселенців через активізацію адаптаційного потенціалу засобами анімаційної діяльності; налагодження взаємодії та залучення батьків й шкільного персоналу до заходів анімаційної діяльності з метою успішної адаптації підлітків-переселенців. Створення сприятливого анімаційно-адаптувального середовища в мікросоціумі.

Реалізація соціально-педагогічної діяльності на основі розробленої моделі є перспективною подальшого дослідження. Таким чином, організація прийому переселенців і створення умов для їх успішної адаптації - це завдання, оптимальне вирішення якого можливе при спільних зусиллях широких верств громадськості та участі фахівців. Необхідний комплексний підхід до вирішення проблем адаптації підлітків переселенців, що об'єднує зусилля педагогів, шкільного психолога і соціального педагога, адміністрації школи, департаментів освіти, соціальних, психологічних та інших служб. Тому, приймаючи таку дитину в школу, необхідно створити відповідні для нього умови. Соціальними педагогами розробляються і здійснюються додаткові заходи, спрямовані на забезпечення належних умов для успішного процесу соціально-педагогічної адаптації підлітків переселенців до умов освітнього середовища, зокрема засобами анімаційної діяльності.

Література

1. Архипова С.П., Майборода Г.Я. Соціальна педагогіка: навчально-методичний посібник. Черкаси-Ужгород, 2002. 154 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі, навчальний посібник (для студентів вищих навчальних закладів). К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
3. Лесіна Т.М. Соціально-педагогічні умовистимулювання майбутніх соціальних педагогів до анімаційної діяльності: дис. канд. пед. наук. Луганськ, 2009. 253 с.
4. Мудрик А.В. Социальная педагогика: учеб. для студ. пед. вузов / под ред. В.А. Сластенина. М.: Издательский центр «Академия», 2000. 200 с.